

URGANCH URBANONIMLARINING LINGVOKULTUROLOGIK
XUSUSIYATLARI.

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ГОРОДСКИХ УРБАНОНИМОВ УРГАНЧ.

LINGUOCULTUROLOGICAL FEATURES OF URGANCH
URBANONYMS

*Ataqova Moxira Zaripboyevna – Urganch innovatsion
universiteti magistranti*

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot Urganch shahri urbanonimlarining lingvokulturologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Ishda shahar hududidagi ko'cha, mahalla, maydon va boshqa obyekt nomlarining til va madaniyat bilan uzviy bog'liqligi tahlil qilinadi. Urbanonimlar milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ijtimoiy ong va madaniy an'analarining aks etish shakli sifatida talqin etiladi. Tadqiqot davomida Lingvokulturologiya hamda Semantika yondashuvlari asosida urbanonimlarning ma'no qatlamlari, ramziy mazmuni va jamiyat hayotidagi funksiyalari aniqlanadi. Natijada Urganch urbanonimlari orqali xalqning tarixiy merosi, dunyoqarashi ifodalanishi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar. Urbanonim, lingvokulturologiya, semantika, madaniy kod, milliy qadriyat, tarixiy xotira, nomlash tizimi, shahar onomastikasi.

Abstract. This study is devoted to the study of the linguoculturological characteristics of urbanonyms of the city of Urgench. The work analyzes the inextricable connection of the names of streets, neighborhoods, squares and other objects in the city with language and culture. Urbanonyms are interpreted as a form of reflection of national values, historical memory, social consciousness and cultural traditions. During the study, the layers of meaning, symbolic content and functions of urbanonyms in social life are determined based on the approaches of linguoculturology and semantics. As a result, the expression of the historical heritage

and worldview of the people through the urbanonyms of Urgench is scientifically illuminated.

Keywords. Urbanonym, linguoculturology, semantics, cultural code, national value, historical memory, naming system, city onomastics....

***Abstract.** This study is devoted to the study of the linguoculturological characteristics of urbanonyms of the city of Urgench. The work analyzes the inextricable connection of the names of streets, neighborhoods, squares and other objects in the city with language and culture. Urbanonyms are interpreted as a form of reflection of national values, historical memory, social consciousness and cultural traditions. During the study, the layers of meaning, symbolic content and functions of urbanonyms in social life are determined based on the approaches of linguoculturology and semantics. As a result, the expression of the historical heritage and worldview of the people through the urbanonyms of Urgench is scientifically illuminated.*

***Keywords.** Urbanonym, linguoculturology, semantics, cultural code, national value, historical memory, naming system, city onomastics.*

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni o'rganish tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ayniqsa, shahar muhitida shakllanadigan nomlar tizimi — urbanonimlar jamiyatning tarixiy xotirasi, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy ongini aks ettiruvchi muhim lingvistik hodisa hisoblanadi. Shu jihatdan urbanonimlarni nafaqat nominativ birlik sifatida, balki madaniy axborot tashuvchi vosita sifatida tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur ish Urganch shahri urbanonimlarining lingvokulturologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Urganch shahri o'zining boy tarixiy o'tmishi, madaniy merosi va milliy qadriyatlari bilan ajralib turadi. Shahar hududidagi ko'cha, mahalla, maydon va boshqa obyekt nomlari xalqning tarixiy rivojlanish bosqichlari, dunyoqarashi hamda mentalitetini o'zida mujassam etgan. Tadqiqotning maqsadi — Urganch urbanonimlarining lingvokulturologik xususiyatlarini aniqlash, ularning til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqligini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun

quyidagi vazifalar belgilandi: urbanonim tushunchasining nazariy asoslarini o'rganish, ularning semantik va madaniy xususiyatlarini tahlil qilish, shuningdek, urbanonimlar orqali milliy qadriyatlar va tarixiy xotiraning ifodalanishini aniqlash. Tadqiqot obyekti sifatida Urganch shahri urbanonimlari, predmeti esa ularning lingvokulturologik xususiyatlari hisoblanadi. Ishda Lingvokulturologiya, Semantika hamda onomastik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodlari sifatida deskriptiv, qiyosiy va komponent tahlil usullari qo'llanildi. Mazkur ishning ilmiy yangiligi shundaki, unda Urganch shahri urbanonimlari lingvokulturologik nuqtai nazardan kompleks tarzda tahlil qilinadi. Ish natijalari urbanonimlarning nafaqat til birliklari, balki madaniy fenomen sifatidagi ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shahar onomastikasini o'rganish, nomlash siyosatini takomillashtirish hamda milliy madaniyatni targ'ib etishda amaliy ahamiyatga ega.

I BOB. Urbanonimlarning nazariy va lingvistik asoslari

Urbanonimlar — shahar hududidagi ko'cha, maydon, mahalla, xiyobon kabi obyektlarning nomlari bo'lib, ular tilshunoslikning onomastika bo'limida o'rganiladi. Urbanonimlar inson faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular nafaqat joyini belgilash vazifasini bajaradi, balki jamiyatning tarixiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotini ham aks ettiradi.

Tilshunoslikda urbanonimlarni o'rganish Leksikologiya va Semantika bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki har bir urbanonim muayyan leksik birlik sifatida shakllanadi va o'ziga xos ma'no yukiga ega bo'ladi. Ularning semantikasi ko'pincha tarixiy voqealar, mashhur shaxslar yoki ijtimoiy qadriyatlar bilan bog'liq bo'ladi. Urbanonimlarning yana bir muhim jihati — ularning lingvokulturologik tabiatidir. Lingvokulturologiya nuqtai nazaridan qaralganda, urbanonimlar milliy tafakkur, urf-odatlar va qadriyatlarning til orqali ifodalanishidir. Shu sababli ular faqat til birligi emas, balki madaniy kod sifatida ham qaraladi.

II BOB. Urganch shahri urbanonimlarining leksik-semantik tahlili

Urganch shahri urbanonimlari turli manbalar asosida shakllangan bo'lib, ularning leksik tarkibi rang-barangdir. Ular orasida tarixiy shaxslar nomlari bilan

bog‘liq urbanonimlar (masalan, buyuk allomalar, davlat arboblari nomlari), geografik belgilar asosida shakllangan nomlar hamda ramziy ma’noga ega birliklar mavjud. Leksik jihatdan urbanonimlar turkiy, arab va fors tillari qatlamidan tarkib topgan. Bu esa hududning tarixiy-madaniy aloqalarini aks ettiradi. Masalan, ayrim ko‘cha nomlarida diniy yoki ma’rifiy tushunchalar ifodalansa, boshqalarida tabiat yoki ijtimoiy hayot bilan bog‘liq belgilar aks etadi.

Semantik jihatdan urbanonimlarni bir necha guruhlarga ajratish mumkin:

Antroponimik urbanonimlar — inson ismlari asosida shakllangan nomlar

Toponimik asosli urbanonimlar — geografik joy nomlari bilan bog‘liq

Ramziy urbanonimlar — ma’lum g‘oya yoki tushunchani ifodalovchi nomlar

Bundan tashqari, urbanonimlarda ko‘pma’nolilik va ma’no kengayishi kabi hodisalar ham kuzatiladi. Bu esa ularni Semantika nuqtai nazaridan chuqur tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi.

III BOB. Urganch urbanonimlarining lingvokulturologik xususiyatlari

Urganch urbanonimlari xalqning tarixiy xotirasi va milliy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan muhim madaniy birliklardir. Ko‘plab ko‘cha va mahalla nomlari tarixiy shaxslar, milliy qahramonlar yoki muhim voqealar bilan bog‘liq bo‘lib, ular orqali jamiyat o‘z o‘tmishini eslab turadi. Lingvokulturologik jihatdan urbanonimlar milliy identitetni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, “Mustaqillik”, “Do‘stlik”, “Istiqlol” kabi nomlar jamiyatning asosiy qadriyatlarini ifodalaydi. Bu esa Pragmatika nuqtai nazaridan ham ahamiyatlidir, chunki bunday nomlar inson ongiga ma’lum g‘oyalarni singdiradi. Shuningdek, urbanonimlar madaniy kod sifatida ham xizmat qiladi. Ular orqali xalqning turmush tarzi, dunyoqarashi va tarixiy tajribasi ifodalanadi. Har bir nom ortida muayyan ma’no va tarix yotadi, bu esa ularni lingvokulturologik tadqiqotlar uchun muhim obyektga aylantiradi.

IV BOB. Zamonaviy urbanonimlar tizimi va uning rivojlanish tendensiyalari

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston da urbanonimlar tizimida sezilarli o‘zgarishlar yuz berdi. Eski ideologik nomlar o‘rniga milliy qadriyatlarni aks

ettiruvchi yangi nomlar paydo bo'ldi. Bu jarayon Urganch shahri urbanonimlarida ham yaqqol ko'zga tashlanadi. Zamonaviy urbanonimlar tizimida asosiy muammolardan biri — nomlashda yagona mezonlarning yetarli darajada shakllanmaganligidir. Ayrim hollarda tarixiylik va zamonaviylik o'rtasida muvozanatni saqlash qiyin kechmoqda. Shu bilan birga, urbanonimlarni standartlashtirish, ularni ilmiy asosda o'rganish va tartibga solish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Bu esa kelgusida shahar onomastikasini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda Urganch shahri urbanonimlarining lingvokulturologik xususiyatlari kompleks tarzda tahlil qilindi. O'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, urbanonimlar shunchaki nomlash vositasi emas, balki jamiyatning tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlari va ijtimoiy ongini aks ettiruvchi muhim til birliklaridir.

Tadqiqot davomida urbanonimlarning leksik-semantik jihatdan rang-barangligi aniqlandi. Ularning tarkibida turli til qatlamlari (turkiy, arab, fors) mavjud bo'lib, bu holat hududning tarixiy-madaniy rivojlanishini ko'rsatadi. Shuningdek, urbanonimlar antroponimik, toponimik va ramziy guruhlarga ajralishi ularning semantik jihatdan boy va ko'p qirrali ekanligini tasdiqlaydi.

Lingvokulturologik tahlil natijasida urbanonimlar milliy identitetni shakllantirishda muhim vosita ekani isbotlandi. Ular orqali xalqning tarixiy merosi, urf-odatlarini, qadriyatlari va dunyoqarashi ifodalanadi. Ayniqsa, mustaqillik davrida yuzaga kelgan yangi nomlar jamiyatning yangilanish jarayonlarini va milliy o'zlikni anglash tendensiyalarini aks ettiradi.

Shu bilan birga, urbanonimlar tizimida ayrim muammolar — nomlashdagi nomuvofiqlik, tarixiylik va zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatning yetarli darajada ta'minlanmaganligi ham kuzatildi. Bu esa kelgusida urbanonimlarni ilmiy asosda o'rganish va standartlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, Lingvokulturologiya nuqtai nazaridan urbanonimlarni tadqiq etish til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni chuqurroq anglash

imkonini beradi hamda shahar onomastikasini rivojlantirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Shavkat Rahmatullayev. O'zbek tilining leksikologiyasi va frazeologiyasi. – Toshkent.

Abduaziz Abduazizov. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent.

E. Begmatov. O'zbek ismlari va ularning izohi. – Toshkent.

N. Mahmudov. Til va madaniyat. – Toshkent.

V. N. Telia. Lingvokulturologiya asoslari. – Moskva.

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashrlari va ilmiy maqolalar to'plami.

O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent.

Onomastika va toponimika bo'yicha ilmiy maqolalar (turli manbalar).